

Uddrag af:

Finn Kenneth Hansen & Henning Hansen: "At eksistere eller at leve"
Fattigdom og lave indkomster i Danmark - hvordan måler man
fattigdom. Oktober 2004. CASA-rapport.

Hvad koster det at leve? - budgetmetoden

1.1 Hvad koster det at leve?

I de foregående kapitler har vi behandlet indkomster og afsavn som mål for fattigdom og økonomiske problemer. I dette kapitel vil vi se nærmere på husholdningsbudgetter som et middel til at belyse omfanget af fattigdom.

Som omtalt er det en metode, som ligger til grund for udarbejdelse af fattigdomsgrænsen i USA. Der opstilles en "kurv af varer" alene omfattende fødevarer, som bliver prissat og dermed angiver forbrugsudgifterne til fødevarer. Der er tale om en såkaldt normativ metode, idet "kurven af varer" er udvalgt af en gruppe eksperter med baggrund i en række fastlagte kriterier fx ernæringsindhold, fedtindhold m.v.

I de skandinaviske lande anvendes budgetmetoden ved udarbejdelse af det, man har kaldt standardbudgetter. Budgetter, som ikke kun indeholder udgifterne til fødevarer, men også til tøj, personlig hygiejne, transport, fritidsinteresser og dagligvarer til husholdningen. Forbruget er ikke opgjort med henblik på en fattigdomsgrænse. Det omfatter i stedet et rimeligt og almindeligt forbrug, idet det hverken er et "luksusforbrug" eller et "minimumsforbrug".

I Danmark har Forbrugerstyrelsen fået udarbejdet et sådant standardbudget for danske husholdninger efter budgetmetoden. Første gang i 1993¹ og senest revideret i 2001². Budgettet er meget konkret i sin form, og man kan gå ind og se nøjagtig, hvilket forbrug eksperterne mener er rimeligt og almindeligt for en husholdning på de enkelte forbrugsområder. Ud over standardbudgettet er der udviklet særlige budgetter, bl.a. et discountbudget, et "grønt" budget og et pensionistbudget.

I det følgende omtales først opbygningen af det danske standardbudget. Derefter omtales kort forskellige særlige budgetter.

¹ Forbrugerstyrelsen: *Forbrugerstyrelsens familiebudget – et standardbudget for danske husstande* (udarbejdet af Center for Alternativ Samfundsanalyse, CASA). Hovedrapport. Rapport 1993.2.

² Finn Kenneth Hansen: *Hvad koster det at leve? Standardbudget for familier*. CASA. Marts 2002.

1.2 Et dansk standardbudget

Forbrugerstyrelsen tog i 1990 initiativ til udvikling og udarbejdelse af et dansk standardbudget på baggrund af et ønske fra Statens Husholdningsråd. Formålet med det danske standardbudget var for det første at give de private husholdninger et grundlag for planlægning af deres økonomi og for det andet at anvende det som redskab i økonomisk rådgivning over for private husholdninger, der har ønske og behov for en sådan rådgivning.

Roskilde Universitet udarbejdede et forprojekt i 1991, hvor man gennemgik den relevante litteratur. Forprojektet endte med en række principper og anbefalinger til Forbrugerstyrelsen³, som derefter bad CASA om at udarbejde et standardbudget efter disse principper. Standardbudgettet blev udarbejdet af CASA i perioden september 1991-april 1993 og blev første gang præsenteret i maj 1993 baseret på en prisindsamling i marts 1993. I 2001 blev standardbudgettet justeret og opdateret. Nu foreligger standardbudgettet som en pjece fra Forbrugerstyrelsen⁴ og som et interaktivt budget på Forbrugerstyrelsens hjemmeside.

Det helt centrale ved et standardbudget er, at det angiver, hvad det koster at leve. Der er tale om et budget, der er konstrueret på den måde, at det netop tildeler personer og familier et bestemt forbrug. Et forbrug, som forudsætter en vis ernæring og sund levevis og dækker alle væsentlige forbrugsområder, bortset fra boligudgiften. Forbruget er opgjort ud fra en betragtning om at tildele familier, hvad man har kaldt *et rimeligt almindeligt forbrug*.

Et standardbudget angiver forbrugsudgifterne for at kunne opretholde et rimeligt forbrug. Det vil sige et forbrug, som er almindeligt i forhold til aktiv deltagelse i samfundet, og som er bredt accepteret i samfundet.

Ekspertes inden for forskellige forbrugsområder har efter nærmere definerede kriterier og forudsætninger udvalgt, hvilke varer og tjenester der repræsenterer et rimeligt og almindeligt forbrug.

Følgende forudsætninger er lagt til grund for standardbudgettet:

1. Alle voksne har erhvervsarbejde.
2. Familien skal kunne opretholde et rimeligt forbrug på længere sigt.
3. Alle personerne er raske og har ikke behov for særlig medicin eller udstyr.
4. Alle personer er i besiddelse af almene færdigheder og viden.
5. Familierne er etableret og i besiddelse af almindeligt bohøve.
6. Man køber alle varer og tjenester.
7. Sundt og ernæringsmæssigt forbrug.
8. Følger officielle anbefalinger om kost og aktivitet.
9. Alle varer i budgettet er almindelige og af god kvalitet.

³ Britta Christensen: *Standardbudget for privatøkonomi – en foranalyse*. Forbrugerstyrelsen. Rapport 1991:3.

⁴ *Husholdningsbudget* – i serien *Ren besked*.

På internettet: www.forbrug.dk/familie/husholdning/husholdningsbudget/

Definitionen og forudsætningerne blev et fælles arbejdsgrundlag for 7 ekspertgrupper, som konkret skulle angive det rimelige og almindelige forbrug på hver deres forbrugsområde og udpege de repræsentantvarer, som afspejlede dette forbrug, og som skulle prismåles. I alt er der 2.500 forskellige varer og tjenester i budgettet.

Det er udgifterne til disse varer og tjenester, der angiver det rimelige forbrug. Forbrugsposterne omfatter:

- Mad- og drikkevarer.
- Beklædning (sko og tøj).
- Personlig hygiejne.
- Leg og fritid.
- Transport.
- Dagligvarer i husholdningen.
- Varige forbrugsgoder.

Budgettet indeholder således både de almindelige løbende forbrugsudgifter til mad, tøj, personlig hygiejne og andre dagligvarer samt forbrugsudgifter til sjældnere indkøb af varige forbrugsgoder som fx møbler, tv, køleskab, vaskemaskine m.v.

I budgettet er der imidlertid set bort fra boligudgifter, det vil sige udgifter til boligen (husleje/renteudgifter) samt udgifter til varme, el, gas, forsikringer og vedligeholdelse af boligen. Derudover indeholder budgettet ikke udgifter til: ejendomsskatter, lån, forsikringer, afdrag og renter, fagforening, a-kasse, opsparing til pension o.l. samt tobak.

Forbrugerinformations Husholdningsbudget hviler på den forudsætning, at det forbrug, den enkelte er blevet tildelt som rimeligt og almindeligt, skal kunne vedligeholdes således, at den enkelte bevarer den samme velfærd eller det samme leveniveau. På den måde skelnes der mellem et budget på lang sigt og et kortsigtsbudget. I langsigtbudgettet indgår opsparing til vedligeholdelse af ens leveniveau. Kortsigtsbudgettet omfatter ikke opsparing og vedligeholdelse af varige forbrugsgoder med en levetid ud over to år. Endelig er der ved fastsættelsen af udgifterne anvendt "normale" priser i "almindelige" butikker, dvs. der er ikke tale om lavpris eller discountpriser.

I forbindelse med husholdningsbudgettet har der været nogle særlige problemstillinger, der skulle tages højde for, og som ekspertgrupperne skulle udmønte i praksis.

For det første har de skullet skelne mellem:

- *Husholdningsspecifikt forbrug* – fx varige forbrugsgoder, TV, avis, møbler, bil.
- *Individspecifikt forbrug*: forbrug knyttet til den enkelte fx mad, tøj, personlig hygiejne.

Stordriftsfordele. I større familier er der en række fordele, som ikke findes i små familier. En type fordel er, at man kan foretage store indkøb og derved få kvantumsrabatter. En anden type fordel er, at der bliver mindre spild af madvarer, og i nogle tilfælde vil mindre søskende arve legetøj eller tøj fra større søskende. Den tredje type stordriftsfordel er, at flere personer kan dele fx tv, møbler, avis og bil.

Strategiske valg. I nogle tilfælde er det ikke meningsfuldt at finde et rimeligt forbrug, men derimod et "enten/eller". Fx om den enkelte familier har bil eller ej, vaskemaskine eller opvaskemaskine. Det har en række konsekvenser for forbruget. Hvis man eksempelvis vælger opvask i hånden, skal man bruge sulfo, børste og balje, men hvis man har opvaskemaskine, skal man have afkalker og særlig sæbe osv.

Kort sigt – lang sigt. Standardbudgettet indeholder både dagligdagsforbrug og forbrug, som har en længere levetid. En række "maskiner" i hjemmet har en vis levetid og skal erstattes igen, hvis man vil opretholde den samme standard. Derfor er der indlagt en opsparring i budgettet til erstatninger således, at budgettet er "langtidsholdbart".

Nedenfor er vist standardbudgetter for enlige og parfamilier, der viser det månedlige forbrug opdelt på en række forbrugsposter.

Enlige husstande uden og med børn. Forbrug pr. måned. 2001

	Kvinde 18-29 år	Kvinde 30-49 år	Mand 30-49 år	Mand 50-64 år	Kvinde med 1 barn 3-6 år	Kvinde med 1 pige 11-14 år
Mad- og drikkevarer...	2.205	2.019	2.655	2.622	2.961	2.889
Beklædning.....	554	541	584	623	969	1.039
Sundhed og hygiejne.	656	632	427	387	721	877
Leg og fritid.....	2.385	2.272	2.274	2.195	2.676	3.082
Transport	590	590	590	590	606	757
Dagligvarer	298	298	298	298	285	285
Varige forbrugsgoder.	720	720	720	720	888	888
Daginstitution	0	0	0	0	1.212	0
I alt pr. måned.....	7.408	7.072	7.548	7.435	10.318	9.817

Parhusstande uden og med børn. Forbrug pr. måned 2001

	Ingen børn	1 barn 3-6 år	1 barn: pige 11-14 år	2 børn: 0-2 år + 3-6 år	2 børn: 3-6 år + pige: 11-14 år	3 børn: 0-2 år + 3-6 år + pige: 11-14 år
Mad- og drikkevarer...	4.024	4.697	4.931	5.025	5.955	6.284
Beklædning	1.125	1.552	1.622	1.566	1.966	1.992
Sundhed og hygiejne.	1.057	1.146	1.303	1.562	1.393	1.809
Spædbørnsudstyr	0	0	0	576	0	576
Leg og fritid.....	3.178	3.444	3.883	3.615	4.196	4.368
Transport.....	4.380	4.397	4.548	4.397	4.564	5.100
Dagligvarer	301	396	396	477	497	562
Varige forbrugsgoder.	862	1.091	1.091	1.206	1.295	1.384
Daginstitution.....	0	1.212	0	1.212	1.212	1.212
I alt pr. måned.....	14.927	17.935	17.774	19.636	21.078	23.287

Kilde: Finn Kenneth Hansen: Hvad koster det at leve? Standardbudget for familier. CASA. Marts 2002.

1.3 Særlige budgetter

På grundlag af det opstillede standardhusholdningsbudget, er der udarbejdet flere varianter af budgettet med forskellige forudsætninger, bl.a. et pensionistbudget, et "grønt budget", et discountbudget og et kortsigtsbudget.

Pensionistbudget

Standardbudgettet for pensionister tager udgangspunkt i standardbudgettet for erhvervsaktive. En ekspertgruppe har overvejet særlige forhold for pensionister, og på hvilke områder pensionisterne adskiller sig fra erhvervsaktive i deres behov og forbrugsadfærd. Følgende særlige forudsætninger blev opstillet:

- De har ikke erhvervsarbejde.
- De er raske og har ikke særlige udgifter til medicin o.l.
- Bor for sig selv.
- De er mere "konservative" omkring forbrugsvalg.

Konsekvenserne af disse forudsætninger og andre aldersovervejelser blev for det første, at pensionister har mindre energiforbrug og dermed et lavere niveau med hensyn til mad og drikkevarer. For det andet blev deres tøjbudget mindre, fordi de skifter mindre ud og ikke følger moden så "tæt". For det tredje udskifter de møbler og andre varige forbrugsgoder sjældnere. For det fjerde har de andre fritidsinteresser og holder mindre ferie.

Kortsigtsbudget

I tilfælde af en midlertidig økonomisk krise i en husholdning, fx ved kortere sygdom eller arbejdsløshed, kan det være relevant at se på, hvor meget det koster at leve i den situation. Det vil sige et budget, som angiver udgifterne til det almindelige løbende forbrug, men hvor der ikke medtages udgifter til sjældnere indkøb af varige forbrugsgoder.

Der er derfor konstrueret et budget, hvor den opsparing, som ligger i husholdningsbudgettet til opretholdelse af varige forbrugsgoder, ikke medtages i budgettet på kortere sigt. Helt konkret er budgettet på kortere sigt beregnet på den måde, at alle varer, der har en levetid på over 2 år, ikke indgår i budgettet. Det vil sige, at den enkelte familie kan opretholde det rimelige forbrug på kortere sigt, men ikke på længere sigt, fordi der ikke foretages en opsparing til genanskaffelse af forbrugsgoder med en levetid på over 2 år.

Discountbudget

Standardbudgettet er etableret med priser fra såkaldt almindelige butikker, fx COOP, Hennes & Mouritz, Føtex osv. Efterhånden er der etableret discountbutikker over hele landet, og i forbindelse med prisindsamlingen til standardbudgettet i 1994 blev der foretaget en ekstra prisindsamling i lavprisvarehuse og discountbutikker for udvalgte forbrugsområder: mad og drikke, tøj, sko, toiletartikler, frisør m.v. samt posterne dagligvarer og varige forbrugsgoder. Disse indsamlede discountpriser udgør et discountbudget.

Økologisk budget

Flere og flere husholdninger/familier viser interesse for at købe økologiske varer. På nogle områder er udvalget stort, på andre områder er der stort set ikke økologiske produkter. Madområdet er et af de områder, hvor der inden for de seneste år er kommet mange økologiske produkter på baggrund af en større efterspørgsel i familiernes større økologiske bevidsthed og interesse for at spise sundt.

I forbindelse med familiebudgettet i 1997 blev der derfor udarbejdet et budget for økologiske produkter på madvareområdet. Fremgangsmåden har været, at de repræsentantvarer, som ligger til grund for madområdet, er de samme. Familierne spiser således de samme retter og handler, som det er forudsat i husholdningsbudgettet. Eneste forskel er, at hvis repræsentantvarerne optræder som økologiske produkter, dvs. er Ø-mærket, køber de disse økologiske produkter. Det økologiske budget for madvarer er således et udtryk for, hvad det koster at købe de repræsentantvarer, der indgår på madområdet som økologiske produkter, her defineret som Ø-mærkede varer.

Husholdningsbudgettet med køb af "Ø-mærket" mad- og drikkevarer omfatter ikke alle repræsentantvarerne på mad- og drikkevareområdet. Det dækker en stor del af mejeriprodukterne og brød, mel og grynprodukter samt en stor del af grøntsagerne. Derudover gælder det en del kødvarer og

sukkervarer samt nogle krydderier, kaffe og te. De repræsentantvarer, der ikke optræder som Ø-mærkede varer, indgår i budgettet og er prissat med normalpriser.

Sammenligning af forskellige budgetter

Med henblik på et overblik over niveauet af de forskellige budgetter, har vi opstillet budgettet for en enlig kvinde uden børn og par uden børn.

Sammenligning af forskellige budgetter. 2001

	Enlig kvinde* uden børn		Par uden børn*	
	Kroner pr. måned	Indeks	Kroner pr. måned	Indeks
Standardbudgetet.....	7.072	100	14.927	100
Pensionistbudget.....	5.214	74	11.248	75
Discountbudget.....	6.195	88	13.319	89
Korttidsbudget	5.932	84	11.870	80
Økologisk budget.....	7.824	111	16.623	111

* 30-49 årige.

Kilde: Finn Kenneth Hansen: Hvad koster det at leve? Standardbudget for familier. CASA. Marts 2002.

Tabellen viser, at det økologiske budget er det eneste, som ligger højere end standardbudgettet – nemlig 11% højere end standardbudgettet.

Pensionistbudgettet ligger derimod ca. 25% lavere end standardbudgettet, discountbudgettet ligger 11-12% lavere, og korttidsbudgettet ligger 15-20% lavere end standardbudgettet.

1.4 Et acceptabelt levestandard

I Danmark eksisterer der ikke en officiel fattigdomsgrænse. Der er heller ikke udviklet en norm for, hvor meget den enkelte person eller familie som minimum skal have til rådighed til hverdagsforbrug, for at man kan have et acceptabelt levestandard. Det betyder, at der til stadighed opstår tvivl om omfanget af personer, der har svært ved at klare sig i samfundet og tvivl om, om antallet af personer og familier i denne situation falder eller stiger.

Samtidig er der uklarhed om de økonomiske vilkår for personer og familier, som er modtagere af offentlige indkomstoverførsler i længere tid. Ikke mindst på baggrund af de ændringer som er foretaget på kontanthjælpsområdet, og indførelse af starthjælp og en introduktionsydelse på samme niveau har affødt en diskussion, om niveauet for disse ydelser sikrer en forsørgelse, som giver mulighed for et acceptabelt levestandard.

Det er ikke mindst på denne baggrund, at såvel Rådet for Socialt Udsatte og Red Barnet på baggrund af deres rapporter om de økonomiske vilkår for henholdsvis de socialt udsatte og for børnefamilierne pegede på behovet for

fastlæggelse af en fattigdomsgrænse eller en grænse for et acceptabelt levestandardniveau.

Erfaringer fra andre lande

USA er et eksempel på et land, hvor man opererer med en officiel fattigdomsgrænse baseret på budgetmetoden, men der er også inspiration at hente fra de andre skandinaviske lande.

I Sverige er kontanthjælpen baseret på summen af boligudgiften og et rådighedsbeløb, som kaldes "riksnormen", som den svenske socialstyrelse beregner på baggrund af det svenske Konsumentverkets budgetter for forskellige familietyper – det svenske standardbudget⁵. "Riksnormen" indeholder ikke alle de poster, som indgår i Konsumentverkets budgetter, men indeholder udgifter til dagligdagen fx mad, tøj, sko, hygiejne, fritid, børneforsikringer, almindelige dagligvarer fx rengøringsartikler og husholdningsudgifter såsom tv-licens, telefon, avis, m.v.

Der er tale om et ret skrabet budget, men som noget meget afgørende er der taget højde for de konkrete boligudgifter.

I Norge har Statens institut for forbrugsforskning (SIFO) iværksat et projekt "Standardbudsjett og fastsetting av minstestandard for forbruk"⁶, Formålet med projektet er at udvikle en mindstestandard for forbrug. Intentionen er, at standarden skal bruges som grundlag som fastsættelse af den økonomiske socialhjælp og anvendes som en indikator på levekår i Norge. Mindstestandarden udvikles med udgangspunkt i SIFOs standardbudget og den metode, som ligger til grund for dette.

Projektet er opdelt i to faser, hvor man i første fase koncentrerer sig om at udvikle kriterier for og afgrænsning af mindstestandarder for forbrug med udgangspunkt i de forudsætninger, som ligger til grund for standardbudgettet. Projektet skal vurdere disse kriterier i forhold til de forudsætninger, som ligger til grund for fastlæggelsen af den økonomiske socialhjælp.

Anden fase består af en konkret afprøvning af satserne. Proceduren vil bestå i, at ansatte i forskellige socialkontorer og andre relevante miljøer vurderer kriterierne og beløb og tester beløbene i forhold til socialmodtagerne i udvalgte kommuner.

Udviklingen af mindstestandarder i Norge skal også ses i relation til fattigdomsdiskussionen. Den norske regering har i 2002 tiltrådt en handlingsplan mod fattigdom. Her er hovedindikatoren for fattigdom, at indkomsten ligger under 50%-grænsen i mindst 3 år. Denne grænse suppleres med beregning af EUs fattigdomsgrænse på 60% af medianindkomsten. Derudover er det synspunktet, at disse "mål ikke kan stå alene, fordi dette ikke giver direkte svar på, hvem som har utilstrækkelig

⁵ Socialstyrelsen: Socialstyrelsens meddelendeblad nr. 15/2002. December 2002.

⁶ Elling Borgeraas og Anne Marie Øybø: *Minstestandard for forbrugsudgifter*. SIFO Opdragsrapport nr. 8 - 2003.

inntekt i forhold til at få dækket grunnleggende velferdsbehov". I dette lys hælder man til SIFOs undersøgelse af mindstestandarder.

Basisleveniveau

Hidtil har der ikke været udarbejdet et officielt minimumsbudget for danske husholdninger, men CASA og Socialpolitisk Forening har i deres årlige Social Årsrapport opstillet et budget, som de kalder "basisleveniveau". Der er ikke tale om et minimumsbudget, men et budget som omfatter såkaldte basale goder. Basisleveniveau angiver, hvad det koster at leve, når der alene er medtaget udgifter til madvarer, tøj, personlig hygiejne, transport og dagligvarer. Derudover indeholder det udgifter til bolig.

Budgettet for basisleveniveau tager udgangspunkt i forudsætningerne for det danske standardbudget og er et forsimplet budget, hvor man har anvendt det danske kortsigtsbudget minus forbrugsudgifter til fritid (omfattende kommunikation dvs. radio, tv, telefon m.v.) og fritidsinteresser (bøger, avis og dyrkning af motion, gaver m.v.). Basisleveniveau omfatter således ikke udgifter i forbindelse med fritid eller til fritidsinteresser (dvs. daglig avis, bøger, kommunikation (telefon), forlystelser, legetøj til børn, ferie m.m.). Derudover indeholder det ikke udgifter til cigaretter og til varige forbrugsgoder. Det indeholder heller ikke udgifter til fagforening, forsikringer og pensionsopsparing. Der er ikke nogen form for opsparing.

Man kan kritisere "basisleveniveau" på flere områder. For det første er det ikke teoretisk funderet, og det hviler ikke på udviklede kriterier med hensyn til et acceptabelt leveniveau. Der er alene taget stilling til indholdet af nogle basale goder, fx mad, tøj, personlig hygiejne, transport, dagligvarer og bolig. Ser man budgettet i forhold til Townsends fattigdomsforståelse, hvor der bliver lagt vægt på sociale relationer, socialt samvær og social deltagelse, så lever "basisleveniveau" ikke op til en sådan forståelse. Der er eksempelvis ikke medtaget telefon og andre kommunikationsmidler, ligesom der heller ikke indgår udgifter til socialt samvær, gaver og deltagelse i nogen form for fritidsaktiviteter.

Det er netop nogle af disse mangler, som Rådet for Socialt Udsatte og Red Barnet har peget på som elementer, der bør indgå i et acceptabelt leveniveau, og som de i deres argumentation for udarbejdelsen af en fattigdomsgrænse mener må være væsentlige kriterier.

På denne baggrund og med inspiration fra det arbejde, som foregår i Norge og Sverige, vil vi i det følgende forsøge at opstille kriterier for en dansk norm for et acceptabelt leveniveau. Vi håber, det kan danne grundlag for en faglig og politisk debat om det økonomiske niveau for den daglige tilværelse, der bør være mindstenormen i det danske samfund.

1.5 Kriterier for et acceptabelt levestandard

I et forsøg på at opstille en norm for et acceptabelt levestandard eller et minimumsbudget vil det være hensigtsmæssigt at opstille nogle kriterier og forudsætninger for dette budget. Man kan sige, at der er gjort et stort forarbejde ved udarbejdelsen af udviklingen af det danske standardbudget, og ligesom i Norge vil det derfor være naturligt at tage udgangspunkt i dette budget og dets forudsætninger. Det er også det der i dansk sammenhæng er gjort ved fx udarbejdelsen af budgetter for pensionister.

Udgangspunktet for fastlæggelse af et forbrug er de mange menneskelige og samfundsskabte behov. For at dække disse behov udfører det enkelte individ eller den enkelte en række aktiviteter, der i vores velstandssamfund giver anledning til forbrug. Sammensætningen kan meget forenklet illustreres som følgende:

<i>Behov</i>	<i>Aktivitet</i>	<i>Forbrug</i>
Søvn	Sove	Seng, sengetøj

Da der er tale om udarbejdelse af et normativt forbrug og budget, er udgangspunktet, at behovene gælder alle personer. Der er tale om såvel materielle som sociale behov påvirket af velstandsniveauet og de normer og sædvaner, der er gældende i det danske samfund. Normerne kan være mere eller mindre eksplicit udtrykt. Et eksempel på eksplicitte udtrykte normer er fx offentligt fastsatte normer, der ideelt set angiver, hvad der er en udbredt enighed om.

Opfyldelsen af behovene kan imidlertid foregå på forskellig måde (dvs. via forskellige aktiviteter) afhængig af køn, alder, social status, livsfase m.v. Selv om behovene således må antages at være de samme for alle personer, kan aktiviteterne knyttet til behovene være forskellige og dermed også det konkrete forbrug

Det første trin i fastlæggelse af et acceptabelt levestandard vil være at fastlægge, hvilke aktiviteter (som stiller krav om forbrug) man som mindstemål skal kunne deltage i.

Det andet trin er at fastlægge forbruget i forhold til aktiviteterne. I nogle tilfælde er fastlæggelsen af forbruget nærmest givet, fx aktiviteter som *at sove*, hvor forbruget er en seng, sengelinned og pude m.v. eller aktiviteten *at vaske sig og børste tænder*, hvor forbruget er sæbe, tandbørste, tandpasta m.m.

Når først aktiviteterne i forhold til det konkrete behov er bestemt, så vil det konkrete forbrug også være det. Det gælder fx også for transport. Har man bestemt, at det opfyldes via offentlige transportmidler og cykel, vil det konkrete forbrug være givet.

Opstilling af aktiviteter og sammenhængen mellem aktiviteter og forbrug er foretaget af ekspertgrupper i forbindelse med standardbudgettet. Derfor vil det være rimeligt at tage udgangspunkt i dette. Men hvor eksperterne i forbindelse med standardbudgettet har set på det *rimelige og almindelige* i fastlæggelsen af forbruget, vil det ved et acceptabelt levestandardniveau i højere grad være det "*nødvendige*", det "*beskedne*" eller det "*acceptable*", der vil være styrende for fastlæggelse af forbruget.

Et budget, der angiver et *acceptabelt levestandardniveau*, kan defineres som et forbrug, der *afspejler et nødvendigt og beskedent forbrug i forhold til en aktiv deltagelse i samfundet*.

Der er ikke tale om et rimeligt og almindeligt forbrug, men et forbrug som på den ene side giver grundlag for at kunne leve et sundt liv og kunne deltage aktivt og socialt i familiemæssige og samfundsmæssige sammenhænge og på den anden side ikke afspejler nogen form for luksus, men er beskedent, og alligevel nødvendigt for at kunne opretholde et godt hverdagsliv med aktiv og social deltagelse.

Nødvendigheden kommer ind på den måde, at der ikke skal være tale om et forbrug, som fører til et "dårligt" liv med hensyn til helbred eller fører til isolation, men netop kan omfatte forbrugsudgifter til socialt samvær, sund mad og aktiv deltagelse m.v. Der er tale om den nødvendige forsørgelse af sig selv og sine på et beskedent niveau, hvor det er muligt at "mestre" livet på godt og sundt.

Der tages udgangspunkt i standardbudgettet, og der skal tages stilling til de forbrugsposter, som ikke indgår i opgørelsen af det rimelige almindelige forbrug i standardbudgettet. Det gælder først og fremmest forbrugsposterne omkring boligen. Det gælder både boligudgiften (huslejen/renteudgifter), men det gælder også forhold, der knytter sig til boligen i form af varme, el, gas og lys. Argumentet for ikke at tage det med er, at det er vanskeligt at udstikke en norm for kvadratmeter og kvalitet af boligen, lige såvel som hele prisfastsættelsen af boliger er meget forskellig, afhængig af type bolig og geografisk beliggenhed. Ved udarbejdelsen af standardbudgettet, som først og fremmest er tænkt til rådgivning, blev det skønnet, at boligudgiften til gengæld var kendt af de fleste, og derfor var det ikke nødvendigt med en norm.

Ved at undlade at lade boligen indgå i budgettet har man set bort fra en stor og vigtig forbrugsudgift for de enkelte personer og de enkelte familier. Ud fra synspunktet, at boligudgiften er meget individuel og forskellig, kan det være fornuftigt at se bort fra denne ved fastlæggelse af et acceptabelt levestandardniveau. Derimod er det vigtigt ved fastlæggelsen af de økonomiske indkomstoverførsler som fx kontanthjælp at lade boligudgiften indgå, da den angår en så stor del af ens indkomst. Fx er det netop tilfældet ved fastlæggelsen af loftet over kontanthjælp, at mange personer og familier ikke har råd til deres bolig, fordi de bliver presset på deres øvrige forbrugsudgifter. Eller man kan sige, at dette pres hviler meget forskelligt,

fordi boligudgiften er forskellig for forskellige familier afhængig af, hvor de bor i landet. På grund af de store forskelle i boligudgift kan man sige, at med et ensartet niveau for en kontanthjælp, er det meget forskelligt, hvilket rådighedsbeløb de forskellige kontanthjælpspersoner og familier har. Her kunne det være formålstjenligt at skele til det svenske system, hvor kontanthjælpen består af en boligpost og et rådighedsbeløb.

I udarbejdelsen af et acceptabelt leveniveau vil det være vigtigt at tage stilling til boligposten, og hvordan den skal indgå. I det følgende har vi valgt at se bort fra boligposten.

Ud over boligposten indgår desuden ikke posterne: forsikringer, indbetaling til pensionsordninger, medicin, fagforeningskontingent samt tobak. Det vil også være forbrugsposter, der skal tages stilling til. I det følgende har vi valgt at se bort fra disse poster.

For fastlæggelse af det danske standardbudget er der arbejdet med nogle generelle forudsætninger for de enkelte personer og familier. Det gælder forudsætninger som fx, at alle voksne personer antages at have erhvervsarbejde, at alle personer forudsættes at være raske, at alle husstande forudsættes at købe varer og tjenester m.v.

Ved fastlæggelse af et acceptabelt leveniveau eller et minimumsbudget vil der være tale om opstilling af andre forudsætninger. Fx vil det gælde, at ikke alle voksne forudsættes at have erhvervsarbejde eller udtrykt på en anden måde, det forudsættes, at der er tale om personer, som i kortere eller længere tid er uden arbejde. Det vil sige personer, hvis indkomst i kortere eller længere tid er baseret på offentlige indkomstoverførsler fx kontanthjælp.

Det giver en anden tilgang til en række aktiviteter og spiller fx en rolle, hvad angår tidsanvendelse som ressource.

Det får også betydning for omfanget af forbrug, som skal indgå i budgettet. Forudsættes det fx, at der er tale om en kortere periode uden arbejde, kan det være formålstjenligt at tage udgangspunkt i et kortsigtbudget, hvor der ikke indgår køb af forbrugsgoder, som har en levetid på mere end 2 år. Det vil sige, at der ikke på kort sigt ikke vil blive foretaget opsparing til forbrugsgoder således, at de kan genetableres, men at der i denne periode forudsættes en udskydelse af opretholdelse af fx varige forbrugsgoder.

I det følgende vil vi tage udgangspunkt i et kortsigtsbudget.

Et sidste vigtigt forhold ved budgetter er: hvilke priser skal anvendes ved opgørelsen af forbrugsudgifterne? Ved anvendelse af standardbudgettet er anvendt normale priser ved indkøb i almindelige butikker, som er udbredte og i videst muligt omfang er tilgængelige for alle.

Ud over angivelse af forbrug ved normal priser er standardbudgettet også opgjort i discountpriser, hvor de forskellige forbrugsgoder alle er købt i lavpris- eller discountbutikker. I det følgende vil vi forudsætte, at alle varer købes til discountpriser.

Forudsætninger for et acceptabelt leveniveau

- Der er tale om et madbudget, som er sundt:
 - Mad - og drikkevarer følger ernæringsanbefalingerne.
 - Der er ingen udespisning.
 - Der drikkes ikke vin eller andre alkoholiske drikke.
- Der er lagt vægt på et aktivt liv og med deltagelse i sociale sammenhænge:
 - Aviser, blade og bøger læses på biblioteket.
 - Ved fritidsaktiviteterne er der især lagt vægt på motion og billige/gratis fornøjelser.
 - Der afsættes penge til gaver.
 - Invitation af gæster og besøg hos andre udligner hinanden.
 - Der holdes ikke ferie.
- Der er lagt vægt på kommunikation med andre familie, venner og det omgivne samfund:
 - Har telefon og mobiltelefon.
 - Har radio.
 - Har tv.
- Transport:
 - Der er ingen bil. Transportmidlerne er cykel og offentlig transport.
- Yderligere forudsætninger:
 - Alt købes i discount- eller lavprisbutikker.
 - Der er ingen opsparing til fornyelse af inventar eller andre varige forbrugsgoder.

Budgettet omhandler alene udgifter til forbrug i dagligdagen. Derimod indeholder det ikke:

- Udgifter til boligen og dermed forbundne udgifter som varme, el, gas og lys og vand.
- Udgifter til forsikringer, fagforeninger m.v.
- Udgifter til medicin.

1.6 Familietypeeksempler

På baggrund af de opstillede forudsætninger er der nedenfor angivet eksempler på budgetter for 4 forskellige familietyper. Budgettet for et acceptabelt leveniveau er sammenlignet med standardbudgettet:

- En enlig uden børn (kvinde 30-49 år).
- En enlig kvinde med et barn (3-6 år).
- Et par uden børn (alder for voksne 30-49år).
- Et par med to børn (3-6 år og 11-14 år).

Enlig kvinde uden børn – 30-49 år. 2005 (2001-tal korrigeret med forbrugerprisindekset)

	Standardbudgettet	Acceptabelt leveniveau	Forskel
Madvarer	1.485	1.139	346
Drikkevarer	343	169*	174
Tøj.....	404	169**	235
Skotøj m.v.	179	81**	98
Hygiejne.....	680	564	116
Kommunikation.....	620	620	-
Medier.....	368	178	190
Motion m.v.	148	148	-
Anden fritid	906	61***	845
Ferie	408	0	408
Dagligvarer	219	189	30
Varige forbrugsgoder.....	865	0	865
Transport	636	636	-
I alt.....	7.261	3.954	3.307

* Uden vin og øl.

** Inkl. vinterfrakke og vinterstøvler.

*** Omfatter kun gaver og kortspil.

Enlig kvinde med 1 barn – 3-6 år. 2005 (2001-tal korrigeret med forbrugerprisindekset)

	Standardbudgettet	Acceptabelt leveniveau	Forskel
Madvarer	2.551	1.956	595
Drikkevarer	385	205*	180
Tøj.....	683	400**	283
Skotøj	361	179**	182
Hygiejne.....	776	642	134
Kommunikation.....	629	629	-
Medier.....	382	178	204
Motion m.v.	148	148	-
Anden fritid	1.297	61	1.236
Ferie	430	0	430
Dagligvarer	306	271	35
Varige forbrugsgoder.....	957	0	957
Transport	653	653	-
I alt.....	9.558	5.322	4.236

* Uden vin og øl.

** Inkl. vinterfrakke og vinterstøvler.

*** Omfatter kun gaver og kortspil.

Par uden børn. 2005 (2001-tal korrigeret med forbrugerprisindekset)

	Standardbudgettet	Acceptabelt leveniveau	Forskel
Madvarer	3.058	2.322	736
Drikkevarer	584	266*	318
Tøj.....	893	333**	560
Skotøj	319	162**	157
Hygiejne.....	1.139	928	211
Kommunikation.....	989	989	-
Medier.....	398	178	220
Motion m.v.	288	288	-
Anden fritid	1.320	61***	1.259
Ferie	430	0	430
Dagligvarer	324	276****	48
Varige forbrugsgoder.....	929	0	929
Transport	4.720	1.272*****	3.448
I alt.....	15.391	7.075	8.316

* Uden vin og øl.

** Inkl. vinterfrakke og vinterstøvler.

*** Omfatter kun gaver og kortspil.

**** Vask i møntvaskeri.

***** Kollektiv transport og cykel.

Par med 2 børn (3-6 år og 11-14 år). 2005 (2001-tal korrigeret med forbrugerprisindekset)

	Standardbudgettet	Acceptabelt leveniveau	Forskel
Madvarer	5.184	3.935	1.249
Drikkevarer	721	358	363
Tøj.....	1.398	777	621
Skotøj	721	333	388
Hygiejne.....	1.501	1.188	313
Kommunikation.....	1.132	1.132	-
Medier.....	468	178	290
Motion m.v.	379	379	-
Anden fritid	1.989	61***	1.928
Ferie	555	0	555
Dagligvarer	536	456****	80
Varige forbrugsgoder.....	1.396	0	1.396
Transport	4.919	1.469*****	3.450
I alt.....	20.899	10.266	10.633

* Uden vin og øl.

** Inkl. vinterfrakke og vinterstøvler.

*** Omfatter kun gaver og kortspil.

**** Vask i møntvaskeri.

***** Kollektiv transport og cykel.

De 4 budgetter udgør ca. halvdelen af standardbudgettet – mellem 47% og 56%. Man skal dog være opmærksom på, at minimumsbudgetterne er kortsigtsbudgetter, og at der købes ind i discountbutikker. Minimumsbudgettet er desuden et rådighedsbeløb, der ikke omfatter udgifter til bolig, forsikringer og evt. daginstitutionsbetaling..

Sammenligning med forsørgelsesydelse

De mest relevante forsørgelsesydelse at sammenligne med er dagpenge, kontanthjælp og starthjælp. Niveauet for dagpengene svarer til den nye førtidspension og revalideringsydelse. Herved er langt de fleste forsørgelses- ydelse dækket ind.

I den følgende tabel har vi beregnet bruttoydelse og disponibel ydelse inkl. børnefamilieydelse og børnetilskud. Desuden har vi benyttet det ovenfor beregnede niveau for et acceptabelt leveniveau. Endelig er der et restbeløb tilbage, der kan benyttes til at betale boligudgifter, daginstitutioner, forsikringer og andre faste udgifter med.

Beregninger af "restbeløb" pr. måned for forskellige familietyper, der modtager henholdsvis dagpenge, kontanthjælp og starthjælp. 2004

	Enlig uden børn	Enlig med 1 barn*	Par uden børn	Par med 2 børn*
<i>Dagpenge:</i>				
Bruttoydelse.....	13.677	16.295	27.354**	29.304**
Disponibelt beløb.....	8.545	11.165	17.090	19.040
Acceptabelt leveniveau	3.886	5.203	7.123	10.038
<i>Restbeløb</i>	<i>4.659</i>	<i>5.962</i>	<i>9.967</i>	<i>9.002</i>
<i>Kontanthjælp:</i>				
Bruttoydelse.....	8.409	13.480	16.818**	23.260**
Disponibelt beløb.....	6.780	10.470	12.842	17.290
Acceptabelt leveniveau	3.886	5.203	7.123	10.038
<i>Restbeløb</i>	<i>2.894</i>	<i>5.267</i>	<i>5.719</i>	<i>7.252</i>
<i>Starthjælp:</i>				
Bruttoydelse.....	5.419	9.205	8.986**	11.774**
Disponibelt beløb.....	4.537	7.861	7.908	10.322
Acceptabelt leveniveau	3.886	5.203	7.123	10.038
<i>Restbeløb</i>	<i>651</i>	<i>2.658</i>	<i>785</i>	<i>284</i>

* Inkl. børnefamilieydelse og børnetilskud.

** Begge modtager dagpenge/kontanthjælp/starthjælp.

Kilde: Rådet for Socialt Udsatte: Sociale ydelse set i et fattigdomsperspektiv. Småskrift nr. 1/2003.

Tabellen viser tydeligt, at restbeløbet er størst blandt modtagerne af dagpenge, mens det er lavest blandt modtagerne af starthjælp. Kontanthjælpsmodtagerne ligger midt imellem.

Blandt enlige uden børn har en kontanthjælpsmodtager 2.894 kr. i restbeløb pr. måned, hvis vedkommende skal have et acceptabelt leveniveau. Dette

beløb skal dække nettoboligudgifter og andre faste udgifter, som ikke er medtaget i budgettet for et acceptabelt levestandard.

Restbeløbet blandt modtagere af starthjælp er tydeligvis meget lille for alle familietyperne. Det er helt klart ikke muligt at have et acceptabelt levestandard på starthjælp, hvis man skal have selvstændig bolig.

Nogle kontanthjælpsmodtagere kan også få svært ved at have et acceptabelt levestandard, hvis de har høje boligudgifter og modtager boligsikring, fordi der er blevet fastsat en loft over kontanthjælpen, som medregner boligsikring. Loftet over den samlede hjælp er 11.174 kr. for enlige uden børn, 13.939 kr. for enlige forsørgere og 22.348 kr. for et par uden børn.

Der er også indført et loft over samlet hjælp for unge, der har modtaget kontanthjælp uafbrudt i mere end 6 måneder. Dette loft er 4.506 kr. for udeboende og betyder helt klart, at disse unge ikke både kan have egen bolig og samtidig have et acceptabelt levestandard.

Endelig skal det nævnes, at modtagere af dagpenge normalt vil have faste udgifter til a-kasse og fagforening, som skal afholdes af restbeløbet. I mange tilfælde vil det betyde 2.000 kr. mindre i restbeløb pr. måned.

Hvor mange er under acceptabelt levestandard?

Spørgsmålet om, hvor mange personer eller familier der kan have et acceptabelt levestandard, er svært at besvare, fordi de almindelige statistikker ikke rummer oplysninger om restbeløb eller rådighedsbeløb, men kun om disponible beløb. Vi kan derfor ikke udtale os om antallet.

Vi kan imidlertid sige, at modtagere af starthjælp og unge på længerevarende kontanthjælp sandsynligvis ikke vil være i stand til at have et acceptabelt levestandard i forhold til det opstillede budget. Desuden vil et antal modtagere af kontanthjælp med høje boligudgifter også falde under det acceptable levestandard, fordi der er loft over den samlede hjælp (kontanthjælp plus boligsikring).

Vi kan også sige, at hvis modtagere af dagpenge har faste udgifter til fagforening, a-kasse og husstandsforsikringer, så vil mange af dem have svært ved at have et acceptabelt levestandard, hvis ikke de har lave boligudgifter – specielt hvis de er enlige.